

ՍՏ. ՆԱԶԱՐԵԱՆՅԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ԳԷՈՐԳ ԳԱՆԱՆԵԱՆԻՆ

I

Իմ ազնիւ Հայրենակից,

Ահա մատուցանելով Ձեզ ի անսովորէն մեր հրատարակելի «Լապտեր Հայաստանի» օրագրի առաջարկութիւնը, քաղցր է ինձ ասել Ձեզ, որ ես անչափ ուրախ եմ խորհրդակցութեամբ, միաբանութեամբ և թեւակցութեամբ ընդ Ձեզ յառաջ տանել մեր հասարակաց Հայկական գործը։ Եւ ես կարծում եմ. ոչ, ամենեւին աներկմիտ եմ, որ ոչինչ աւելի ամուր բարոյական կապ և բարեկամական դաշնաւորութիւն չկայ մարդերի, իբրեւ բանաւոր և բարոյական էակների, ևս առաւել հայրենակիցների մէջ, քան թէ այն, որ հիմնուած է մի առաքինագործ միաբան ձեռնարկութեան վերայ։ Ես մինչեւ այժմ աշխատած, քրտնած և տապալկուած եմ միայն, մեր ազգի մտաւոր և բարոյական օգուտների համար։ Այդ փոքր է և շատ փոքր, և միշտ մնալու է անյաջող, գոնեայ անտեսողական, որովհետև մի հատիկ մարդ, որչափ ևս քանքարաշատ լինէր նա, անբաւական է տանել բոլոր ծանրութիւններին այնպիսի մի ձեռնարկութեան, որպիսի է հրատարակութիւնը մի արժանաւոր օրագրի. բայց միացեալ և միաբանեալ զօրութիւնքը, ընկերութեան ոյժը, որոյ մէջ պարունակուած է և մարդու մեծագործութեան կարողութիւնը, ինչպէս քաջ յայտնի է խոհականիդ, սովոր են հեշտացնել ամենայն դժուարութիւնք, այո՛ հնարաւոր կացուցանել այն բանը, որ անհնարին է առանձնական անհատներին։

Սրանից շատ բացայայտ և հասկանալի պիտի լինի Ձեզ, թէ ես որպիսի աչքով նայում եմ մեր առաջարկած գործի վերայ։ Սպասաւորել իւր ազգին պարտական է ամենայն անձն. Դուք, ես և ամենեքեան, որ կարող են իւրեանց ստացած չորհներով. միայն թէ, այն ժամանակ լի և կատարեալ չափով

հնարաւոր է արդիւնագործութիւնը, երբ ներգործում է ընկերութեան ոյժը և զօրութիւնը:

Խնդրեմ ուշադրութեամբ ընթեռնուլ իմ դրած առաջարկութիւնը և լցուցանել պակասորդը, եթէ կը գտանէիք: Կարծեմ, բոլոր գլխաւոր նիւթերը մեր խնդրի, պարունակուած են աջատեղ: Ես մտածում եմ, որ շուտով հարկաւոր էր յառաջ խաղացուցանել գործը. չափ շնորհակալ կը լինէի Ձեզ, եթէ հոգաբարձու լինէիք օրինակել տալու իմ գրչագիրը Ձեր դիւանի նոտարիոսի ձեռնով, իսկ ես յետոյ կը ստորագրէի և Դուք կ'ուղարկէիք նամակը Խնստիտուտի կնքով կնքելով:

Ձեզ յարգող հայրենակից

Ս. ՆԱԶԱՐԵԱՆՑ

23 մայիս, 1868 թ.

Մոսկուա.

II

Թիֆլիս, 22 Հոկտ. 1869.

Իմ ազնիւ բարեկամ

Գէորգ Եղիեան,

Ահա անցանում է երրորդ ամիսը, որ ես անջատուելով Ձեզանից, ճանապարհ ընկայ դէպ ի Թիֆլիս: Թէ որպիսի ներութեամբ և տառապանքով կատարուեցաւ իմ ուղևորութիւնս, ըստ մեծի մասին ջրով և փոքրիկ մասամբ միայն ցամաքով, չկամիմ նկարագրել Ձեզ. բաւական է միայն ասել Ձեզ, որ բուն 21 օր տեւեց մեր ճանապարհորդութիւնը: Այժմ Թիֆլիզումն եմք և որպիսի կացութեան մէջ, կամիմ փոքր ի շատ է պատմել Ձեզ և ցաւում եմ, որ իմ պատմութիւնը չէ լինելու Ձեզ շատ մխիթարական: Շատ բան հեռուից տեսած, պսպղուն և գրաւիչ է, բայց որ մօտից քննում ես և չօշափում ես, ոսկի կարծեցածդ ստուգվում է մի շատ հասարակ մետալ: Այժմ, երբ արդէն արած է վճռական քայլափոխը, պիտի ասեմ Ձեզ, որ ամենևին հաւան չեմ Թիֆլիզին. մի Կաննիբալիան թանգութիւն է այստեղ. բնակութիւն և ծառայք ոսկով կշռվում են այստեղ: Իմ օթևանս արժէ 800 ման. ծառայքս 200 ման., տարեկան վարձով: Թիֆլիզը, ինչպէս

Ձեզ յայտնի է, բաժանվում է հին և նոր մասը. ևս բնակում եմ նորումը, որովհետև այդ տեղ միայն կարելի է գտանել փոքրի ի շատէ յարմարաւոր և վայելուչ բնակութիւն, թող և այլ յարմարութիւնքը, միտ դնելով օդի պատուականութեանը և տեղին, որ շատ հեռի չէ ներսիսեան հողիոր ազգային զբոսայիցի. փայտը շատ թանգ է. կեանքի պաշարեղէնք արժան, բայց կերակուրքը համեղ միայն փորձառու տանտիկնոջ պատրաստութեամբ. բայց Թիֆլիզեան խոհակերների խառնափնդորութեամբ, ամենևին անուտելի ինձ. Մրզեղչը не почета. Միայն թէ ինչ որ ինձ համեղ էր իմ մանկութեան օրերում, այժմ դարձած է ինձ մի շատ հասարակ բան. վաճառականութիւնը շատ ծաղկած է այստեղ և Հայոց ձեռքում գրեթէ միայն. մեր Հայերը ունին այստեղ մագազիններ, որ իւրեանց փառահեղութեամբ և շքեղութեամբ ոչ թէ պակաս չեն Մոսկուայի և Պետերբուրգի փառաւոր մագազիններից, այլ և մի մասամբ գերազանց ու առաւել. Մի բան իսկոյն գրաւում է այստեղ մարդուս ուշադրութիւնը. ճոխութիւնը և հարստութիւնը և տմարդի ազահութիւնը այս տեղի մարդերի. խիղճ, պատիւ, կարեկցութիւն, ազնիւ զգացողութիւն, ոչինչ նմանապիսի բան չկայ այստեղ. Ձեզ պիտոյ էր տեսանել, թէ ոմանք հարուստ Հայեր որպիսի շքեղազարդ տուններ ունին այս տեղ, ոսկեզարդ կէս մի ասիական և կէս մի եւրոպէական ճաշակաւոր փառահեղութեամբ, կարասիքով և այն և այլն. Միայն թէ տների փառահեղութեանը համեմատ չէ փողոցների բարեկարգութիւնը, որ ըստ մեծի անպիտան կերպով սալայատակած, առանց օրինաւոր տրոտուարների—շատ տեղ դոքա չկան ևս—լի են ամենայն տեսակ ապականութեամբք և աւելածքով. քաղաքի լուսաւորութիւնը գիշերով աչնալէս պակասաւոր և չնչին, որ ման գալ կարելի չէ, առանց վայր ընկնելու և ոտք ու գլուխ ջարդելու. շատ մարդիկ և ընտանիք լապտերով են շրջում փողոցների մէջ գիշերով. Մի խօսքով, սիրելի քաղաք չէ Թիֆլիզը և շատ անյարմար նոցա, որ երկար ժամանակ կացած էին Ռուսաստանի մայրաքաղաքներում. Զբօսանքի տեղ է միայն Գոյովկնայի Պրօսպեկտը, ուր և գտանվում է փոխարքայի ապարանքը բարձր տեղում, և նորա առաջն ծառազարդ ճեմելիք սալայատակով սրբատաշ քարերից, մինչև բաւական տարածութիւն դէպ ի վեր ձգուելով նոյնպէս ծառազարդ ճանապարհով. Կայ այս տեղ մի այլ զբօսարան, Ալեքսանդրեան այգի, որ բաւական վայելուչ և ընդարձակ է մի շատրուանով, որ խաղում է կիւրակէ և հանդիսաւոր օրերում, ուր և մեծ բազմութիւն լինում է:

Իմ տեսչութեանը յանձնած ուսումնարանը տակաւին շատ պակասաւոր դրութեան մէջ է. շինութիւնը և դասատուները կեղտոտ և անկարգ: Վարժապետները լաւ մարդիկ են և աշխատում են աղքատիւական ջերմեռանդութեամբ, բայց ստանում են փոքրիկ վարձատրութիւն 50 մանէթ տարեկան դասին, որ շատ փոքր է Թիֆլիզի պէս թանգ տեղում: Միսական ուսումնարանները, որ էին պատրաստողականքը դպրոցի համար ամենին բարձի թողի արած: Ուսումնական հնարները, դըսրոցական մատենաք և գիտնական հանդերձանք գրեթէ չկան ամենին: Թէպէտ իմ առաջարկութեամբք և խթանմամբ ոտք ու ձեռքը հոգաբարձուների սկսած են շարժուել և արիանալ. բայց մեր յարակցութիւնքը դեռ ևս ստացած չեն այն բարեացակամական և յարգողական ուղղութիւնը, որ կարելի լինէր ինձ այժմ շատ պտղաբերութիւն յառաջացնել: Ես չկամէի լոկ վարձկան լինել, բայց նոքա, ինչպէս երևում է, չեն հասկանում այդ բանը և այդ պատճառով չկամին վերահասու լինել իմ նեղակալ կացութեանը և օգնել ինձ վասն իւրեանց յատուկ օգտին: Իմ առաջարկութեամբ և աշխատութեամբ հանդիտաւոր ակտ եղաւ այս տարի 12 Հոկտ. ուսումնարանում. մեծ բազմութիւն, հրաւիրուած էր ուսումնարանի զարդարած դահլճի մէջ. ասուեցան ճառեր, իմ կողմից և համարատուական ճառ Հոգաբարձուներից մինի բերանով: Գուցէ յաջողուի ինձ հրատարակել այդ ճառերը, մի քանի այլ աշխատութեամբք վարժապետների, հանդերձ ինչ ինչ կարողոր տեղեկութեամբք ուսումնարանի վերայ, իբրև մի brochure, որ արժանի էր ընթերցանութեան:

Մինչև այսօրս ոչինչ արձակման թուղթ չեմ ստանում Լազարեանց ուսումնարանի կառավարութիւնից: Դուք խոստացաք շուտով ուղարկել ինձ իմ увольнение вмѣстѣ съ моимъ формулярнымъ спискомъ. Խնդրեմ այս մասին հոգաբարձութիւն առնել բարեկամաբար:

Ինչպէս լցուցիք Ձեր ճանապարհորդութիւնը. սրպէս է Ձեր առողջութիւնը, առողջութիւնը Խրիստոֆոր Եակիմովիչի: Մենք ապրում ենք Թիֆլիզում, տակաւին սնանկով այն քաղցր բարեկամութեան յիշատակներով, որ բերած ենք մեր հետ Մոսկուայից: Այս Թիֆլիզի հետ շուտով ընտանեկալ և ընտելանալ անկարելի է. տակաւին ամենայն բան օտար է մեզ, ընտելիւնը և մարդիկը և այս տեղի կեցութեան կարգը: Մենք մեր բոլոր հոգեկան գոյութեամբ, մեծագոյն մասամբ պատկանում ենք Մոսկուային, ուր մեր կենդանի և հանգուցեալ սիրելիքն են: Այսպէս խմացիր:

Յուսով եմ, որ Դուք կը կամենայիք նամակագրութեամբ հաղորդակից մնալ իմ հետ, ինչպէս խոստացած էք: Ի՞նչ է առ- նում մեր սիրելի Փանեանցը, որ վաղուց թողած է զիս ան- պատասխանի: Խնդրեմ իմ կողմից ողջունել թէ նրա, թէ մեր տէր Յարութիւնը և թէ մեր պատուական եղբայր Սիմէօն (?) Սմպատեան*) Շահազիզեանցը:

Ուղարկելով Ձեզ իմ առ ի սրտէ սիրոյ և յարգութեան ողջոյնը, մնամ

Ձեր

Ս. ՆԱԶԱՐԵԱՆՑ

Իմ հասցէս.

Г. Инспектору Нерсесовскаго, армянск. Духовно-народ-
наго училища,

Въ Тифлисѣ

На углу Сергіевской и Садовой улицы, въ домѣ Гри-
горья Шадинова.

III

Քիֆլիզ, 18 նոյեմբ. 1870.

Մեծապատիւ բարեկամ,

Ձեր յարգելի նամակը ամսուս 4 թուականից հասաւ ինձ իւր ժամանակին, որոյ մէջ յայտնում էք ինձ ներկայ պայմանքը այն պրոֆեսսորական պաշտօնի, որ ես ցանկանում էի վերստին լանձն առնուլ Լազարեանց Խնատրոտութեամբ Սրգան, այս բո-ւլէիս այդ պայմանքը (1200 ման. տարեկան ուսճիկ 16 շաբա-թական ժամերով դասատուութեան, չեն ամենեւին շահաւէտ ինձ—եւ ստանում եմ իբրեւ տեսուչ Ներսիսեան դպրոցի 1700 ուսւրի և 400 ման. վասն դասատուութեան—սակայն վատահա-նալով առ Ձեր բարեմտութիւնը առ իս և տեղի տալով Ձեր բա-րեկամական խորհրդակցութեանը և յուսադրութեանը, որ ժա-մանակով այդ պայմանքը կարող են և պիտի փոխուին դէպ ի լաւագոյնը և առաւել շահաւէտը ամենայն, մասամբ, թող առ հասարակ որ և իցէ արքունի պաշտօնի ապահովութիւնը և պա-տուաւորութիւնը, չտապում եմ այս նամակովս վճռողաբար

*) Այդպէս է ձեռագրում:

պատասխանել Ձեզ, որ ես յանձառու եմ դորան: Մնում է միայն մի լուծանքի խնդիր, որոյ մասին ես մեծ մտաւտանջութեան մէջ եմ: այդ խնդիրը պատկանում է իմ տեղափոխութեան ծախքին, որ միտ դնելով իմ մատենադարանի և այլ տնտեսական անօթների ծանրութեանը, այսքան ահապին հետաւոր ճանապարհի մէջ, հասանելու են, շատ փոքր հաշուելով գոնեայ 600 ման. առանց իմ անձնական ճանապարհորդութեանս Ես կարող էի որ և իյէ տնտեսութեամբ իմ ծախքերի մէջ իրադրօժել իմ ճանապարհորդութիւնս առանց ծանրութիւն տալու ինստիտուտի դանձաւանը, բայց իմ գրեանքի և տնտեսական անօթների ծանրութիւնքը տեղափոխելու համար դէպ ի Մոսկուս ստիպուած կը լինէի ծանրաբեռնել ինձ պարտքով, և այդպէս իմ տեղափոխութիւնս նստելու էր ինձ գրեթէ իմ մի տարու պրոֆեսորական թոշակը: Ահա մի դժուարին խնդիր, որ առաջարկում եմ Ձեր բարեմիտ, բարեկամական ուշադրութեանը և յանձնում եմ մեծաւորների մարդասիրութեանը: Ձեր նամակի մէջ ոչինչ ասած չկայ ճանապարհի ծախքի վրայ, որ միտ դնելով գոնեայ իմ չքաւորութեանը այս րոպէիս, երկրորդական խնդրաներից չէ: Ես կամիմ յուսալ, որ Ձեր բարեկամական հոգաբարձութեանը և բարեխօսութեանը առ պ. Հոգաբարձուն և առ Դիրեքտորը պիտի յաջողուի լուծանել այդ խնդիրը, որով փոքր ի շատէ թեթևայնելու էիք իմ ծանր դրութիւնը: Եւ ես լինելու էի Ձեզ այս մասին յաւիտեան չնորհապարտ: Ես մտածում եմ, որ Ինստիտուտի բարեմիտ մեծաւորքը յարգելով իմ այնքան ամեայ ջերմեռանդն և պտղաբեր պաշտօնատարութեանը կազարեանց Ինստիտուտի մէջ, դժուարանալու չէին յանձն առնուլ այդպիսի մարդասիրական զոհարերութիւն, որ արդմբ, եթէ ամենայն ինչ ձգէինք նեղսրտութեան հաշուի տակ, պիտոյ չէր լինելու, եթէ մի այլ խնդրակից նոյն պաշտօնին, Մոսկուայից կամ Պետերբուրգից հրաւէր ստանար յանձն առնուլ իմ պաշտօնը:

Թայտնելով Ձեզ արդէն իմ պատրաստականութիւնը և յօժարութիւնը վերստին յանձն առնլու պարսիկ և արաբական դպրութեան պրոֆեսորական պաշտօնը ի վերայ հիման Ձեր առաջարկած պայմաններին, այլ և յանձնելով Ձեր բարեկամական հնարագէտ հոգաբարձութեանը թեթևայնել ինձ իմ տեղափոխութեան նիւթականապէս դժուարութիւնը, որչափ միայն կարելի էր Ձեզ, միտ դնելով վերևում ճառագրած իրողութիւններին, քաղցր է ինձ ամեն վստահութեամբ առ Ձեր բար-

րեկամական պատրաստականութիւնը օգտակար և պիտանի լինելու ինձ:

Գրել զիս յառաջուց
Ձեզ շնորհապարտ բարեկամ

Ս. ՆԱԶԱՐԵԱՆՅ

Խեղդեմ պ. Էմինին մատուցանել իմ մեծարողական ողջոյնս:

IV

Թիֆլիս, 23 Սեպտ. 1871 թ.

Մեծապատիւ խոհական բարեկամ
Գրիգոր Եղեան,

Իմ նամակս առ Ձերդ սիրելութիւն, անցեալ յուլիսի 4 թուականից, անկորուստ ստացած կը լինէք և տեղեկացած, որ ես հոգով չափ յօժար էի դարձեալ տեղափոխուիլ դէպ ի Մոսկուա, նոյն պաշտօնի անուամբ, որ այդքան տարի Ձեր բարեկամական Տեսչութեան ներքոյ լցուցած էի. միայն թէ, որ շատ բնական էր մանաւանդ գերդաստանի հօրը, զկնի աջնքան զրկանքի որ պատրաստած էր ինձ իմ տեղափոխութիւնս դէպ ի Կովկաս և տնակարգութիւն Թիֆլիզի մէջ, ես մանրամասնաբար նկարագրեցի Ձեր առաջն ի գիտութիւն պատուական սիրելւոյդ այն բոլոր դժուարութիւնքը, որ կարեւորապէս կապակից պիտի լինէին իմ վերստին տեղափոխութեանս դէպ ի Մոսկուա և այնտեղ նոր ի նորոյ տնային կարգադրութեանս: Բայց ես կնքեցի իմ նամակս այն քաղցր յուսով և վստահութեամբ, որ Դուք գործ դնելով Ձեր առ իս մարդասիրութիւնը և բարեացակամութիւնը, որ և է կերպով կը թեթևացնէիք իմ կեանքի արդարեւ ծանր և ծանր բեռնը:

Որովհետեւ այժմ, ինչպէս լսում եմ, ինձ առաջարկած պրոֆեսսորական պաշտօնի պայմանքը, կարգադրութեամբ պարոն Նախարարի, Տօլստոյի, դէպի առաւել շահաւէտը փոխուած են, շտապում եմ Ձեզ տեղեկութիւն տալ, որ ես վճռապէս և որոշապէս պատրաստ եմ յանձն առնուլ այդ պրոֆեսսորական պաշտօնը և յուսով եմ, որ Ինստիտուտի մեծաւորքը, Դուք, իմ պատուական պարոն և բարեմիտ Նիկոլայ Դաւիթովիչ Դեկեստովը միտ դնելով իմ ծանր զրկանքին և բարեկամական կարեկցութեամբ առ իմ չքաւորութիւնը—որովհետեւ Թիֆլիզը կա-

րող է միայն չքաւոր առնել մարդ և այդ տեղ մի քանի 1000 մանէթ այս ահագին թանգութեան մէջ ոչինչ են,—ես յուսով եմ, որ իմ տեղափոխութիւնը Դուք, որքան ներում են Ձեր կարողութեան հնարքը կը թեթեալենք ինձ, զիս յաւիտեան չնորհապարտ կացուցանելով Ձեր սիրելութեանը:

Ես ամենին սխալուեցայ, յղանալով անգամ այն խորհուրդը, թէ կարելի էր որ և իցէ օգտակար գործ յառաջ տանել կովկասի մէջ, մեր սիրելի ասիամիտ Հայերի հետ, յանուն ազգային դաստիարակութեան և լուսաւորութեան: Ես սխալուեցայ յանձն առնելով այդպիսի, ահագին զրկանքով լի տեղափոխութիւն և կենակցութիւն այնպիսի մարդկան, որ ինքեանք լինելով իւրեանց թշնամիք, ամենևին տգէտ և անփոյթ ժամանակի յառաջադարձ ընթացքին (պրօգրեսին) ամենայն քայլափոխում և զիս կալ և կապ կաշկանդելով, ոչնչացնում են իմ բոլոր ոյժը և զօրութիւնը, այնպէս որ ստիպուած եմ վստահութեամբ առ Ձեր աշխուժանութիւնը, ասել Ձեզ, թէ ես խաղալիք եմ դարձած այս անմիտների և անբարոյականների անմտութեանը և անբարոյականութեանը: Եւ այլապէս ես կարելի չէ մի հոգաբարձական ժողովի մէջ, ուր նստած է տառներկուդիւանի վիշապ, մի գլխանի վիշապապետով, Եւ սոցա ջանքը և փոյթը այն չէ, որ ազդի մանկուները ժամանակի հետ յառաջ դնան, այլ վայր ի վերոյ, անկարգ ուսմամբ անմտանան միանգամայն իմ հայրենասիրութիւնը—հի, իմ հայրենասիրութիւնը, որով միայն մոլորուած և յափշտակուած ես ձգեցի իմ անձը այս խորխորատի մէջ—իմ հայրենասիրութիւնը ոչինչ է, ունայն է այստեղ, որսի՛նտն հանդիպում է մի անմիտ և թշնամական հայրենատեցութեան: Մի սարսափելի անմիաբանութիւն, մի բթամիտ անհողութիւն տիրապետած է այստեղ, ոչ մի խնդիր, ոչ մի առաջարկութիւն իմ կողմից, պատկանեալ ուսումնարանի թէ արտաքին և թէ ներքին բարեկարգութեանը, մինչև այժմ գտած չէ ուշադրութիւն, վայր ի վերոյ շատախօսութիւն և վիճաբանութիւն և կորուստ ժամանակի շատ, բայց վճիռ որսուան և գործավճարութիւն ոչ մի: Ոչինչ հաստատուն բան. որչափ պիտիք, այնչափ կարծիք. Հոգաբարձուների ժողովումը շատ անկանոն. երկուքը կան, չորքը պակաս են, չորքը կան, ութը պակաս են. և ատենապետը (председатель) գրեթէ միշտ բացակայ: Ահա Ձեզ համառօտիւ, այս մեր հայկական ուսումնարանի կառավարութեան պատկերը, ողբալի պատկերը. և ես, անբաղդ քաղաքացիս եւրոպէական լուսաւոր հասարակութեան, ես, անբաղդ աշակերտս եւրոպէական դպրոցի, ամենայն չարաթ

ունիմ ականատես լինելու այս տմարդի խառտիկական անմիտ տեսարանիս:

Նախախնամութեան կամքն էր տալ ինձ և այս փորձը փորձել, առ ի ճոխացնելու իմ կենսական փորձերի գլուխը (կապիտալը): Բայց արդէն sat est superque! Հարկաւոր է ինձ մտածել փոքր ինչ շունչ առնուլ իմ ծանրաբեռնած ծերութեան օրերում և իմ մոսկովեան բարեկամների գրկում, և այդ քաղցր բարեկամներից մին էք և Դուք, իմ ազնիւ Գանանեան:

Այսուհետև չունիմ էջ աւելի աշխատ առնելու զԶեզ. գրեցի և թափեցի Ձեր առաջ և իմ յաւած սիրտը. այսուհետև Ձեր ջանքից և բարեկամական հոգաբարձութիւնից կախ է ճանապարհ յարդարել ինձ դէպ ի Մոսկուա, և դէպ ի մեր ազնիւ սիրելիքդ այդ տեղ:

Զեզ յարգող և սիրող

անձնուէր Ս. ՆԱԶԱՐԵԱՆՅ